

מסורת הש"ס
 א. ירושלמי יומא פ"ח ה"ג (בשנינו לשון).
 ב. ראה תוי"כ אחרי פ"ב ב.
 ג. ר"ה ד"ב, סוכה ה"א, ה"ב, תענה ט"ב, י"א, קדושין י"א, חולין קל"ח. ערכו ד"ב (בשנינו לשון). ירושלמי יומא פ"ב ה"ד. תוי"כ מצורע פ"ה.
 ד. ראה כריתות ד"א.
 ה. ירושלמי תרומות פ"ח ה"א (בשנינו לשון). שם פאה פ"א ה"א. שם תענה פ"א ה"ב (בשנינו לשון וסם).
 ו. שבת ס"ב, שבועות כ"ב, הרי"ת ב"א, י"ב, חולין ה"ב, תוי"כ דבורא דחובה פ"א. ילקושי ויקרא תלה שם תסט.

גדרות

כל השיעורין כולן בע"י
 במקבילות ובמקורות: כל אישורין שבחורה שיעורין.
כביצה מנלן בכתיב: מנלן.
טעון קריעה בכתיב: מחוסר קריעה.
דציפורתא דזוטר טובא בכתיב: דציפורתא.
שאתא אכולו בכתיב: שאתא יכול לאכול.
יותר מביצת בכתיב: יותר מביצת.
האוכל חלב בכתיב: אכל חלב.
וירבה בשיעורין בכתיב: וירבה בשיעורין.

כל השיעורין כולן האמורים בענין אכילה בתורה כולן בכזית, חוץ מטומאת אוכלין (שיעור המאכל המטמא אחרים) ששינה הכתוב במשמעו, כלומר: באופן שבו ביטא איסור זה ושינוי חכמים בשיעורין. וראיה לדבר זה שמשום שינה הכתוב במשמעו שינוי אף חכמים את שיעורין — מיום הכפורים, שאף בו כיון שינה הכתוב בכיטוי הדברים, שינוי חכמים אף בשיעורין. ושואלים: **מאי** [במה] שינה הכתוב במשמעו — מ"כי כל הנפש אשר לא תענה" (ויקרא כג, כט), שלא נאמר "כי כל הנפש אשר תאכל", אלא "אשר לא תענה". ומאי [ומה] שינוי חכמים בשיעוריה [בשיעורין] — שאינו עובר אלא בככותבת ולא כרגיל בכזית. ושואלים: ומאי [ומה] צורך יש בראיה לדבר ממה שיש שינוי ביום הכפורים, הרי בטומאה עצמה שינה הכתוב מן הלשון המקובל ובגלל זה שינוי חכמים את שיעורין ומשיבים: **דאי מהתם** [שאתם משם], מהפסוק המדבר בדני טומאה כלבר היינו למדים, הוה אימנא אורחא דקרא [היינו אמורים כי דרך הכתוב] הוה ואין ללמדו הלכה למעשה משינוי זה, על כן בא המקרא ביום הכיפורים ומלמדנו שבכל מקום שיש שינוי בלשון הכתובים יש שינוי גם הלכה למעשה.

א ושואלים לגופו של הענין: טומאת אוכלין בשיעוריה בכביצה, מנא לן [מניין לנו]? אמר ר' אבהו אמר ר' אלעזר: שאמר קרא [הכתוב]: "מכל האכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים יטמא" (שם י"א, לד), ללמדנו שטומאת אוכלין חלה אף על אוכל הבא מחמת אוכל, כלומר: על דבר מאכל הבא מתוך דבר אחר הנאכל גם הוא, ואיזה זה — ביצת תרנגולת. ומקשה: ואימא [ואמרו] שזה גדי, שאף הוא אוכל הבא מתוך אוכל ומשיבים: מחוסר שחיטה, הגדי עדיין אינו נחשב כאוכל, שהרי צריך

עוד לשחטו, ורק לאחר שחיטה, כשיהיה בשר, יחשב כאוכל. ומקשים עדי: ואימא [ואמרו] שמדובר פה בכך פקיעה (כולד הנולד מבהמה לאחר שנשחטה) ושחיטת אימו בשחירתו באכילה ואינו טעון שחיטה! ומשיבים: אף על פי כן טעון הוא עדיין קריעה, שהרי ודאי אין אוכלין אותו חי. ושואלים: גם אם מפרשים ששיעור טומאת אוכלין הוא בכביצה, אם כן, ואימא [ואמרו] שמדובר בביצת העוף הענק בר יוכני? ומשיבים:

תפסת מרובה לא תפסת, שאם אתה מניח שיעור מרובה, אינך יכול להוכיח זאת, ואפשר עדיין לומר כי השיעור מועט מזה, אולם תפסת מועט תפסת. כל כך מקשים: ואם כן אימא ביעתא דציפורתא דזוטר טובא [אמור שמדובר בביצת ציפור שחיה קטנה הרבה] ואם כן, אין ההוכחה גמורה מלשון כתוב ר' אבהו דידיה [משלך]. שלא משם וברובי אמר: מן הכתוב "מכל האכל אשר יאכל" למדים: **אוכל שאתא יכול לאכול בבת אחת.** ושיעור חכמים: אין בית הבליעה מחזיק יותר מכדי ביצת תרנגולת, והוה איפוא שיעור טומאת אוכלין.

א אגב הדין בשיעורי תורה, אמר ר' אלעזר: האוכל חלב בשגגה בזמן הזה צריך שיכתוב לו מהו השיעור המדוייק שאכל, שזמא יבא בית דין אחר לעתיד וירבה בשיעורין. ושואלים: ומאי [מה פירושו] ירבה בשיעורין? אי נימא [אם נאמר] שבית הדין לעתיד דמחייבי [וחייב] קרבן אפילו על שיעור כזית קטן, פחות ממה שבזמננו נחשב לשיעור כזית, אולם במקרה זה לא יהא מקום להקריב קרבן חטאת, והתניא [וכן הוה שנינו בברייתא]: נאמר בפרשת חטאת: "ואם נפש אחת חטאת בשגגה מעם הארץ בעשותה אחת ממצוות ה' אשר לא תעשינה בשגגה ואשם" (ויקרא ד, כז, וראה גם כ"ב), ללמד: השב מדיעיתו, כלומר: אדם העושה תשובה כאשר נודע לו שחטא — הוא המביא קרבן על שגגתו. אבל אם לא שב מדיעיתו חטאו, אלא מפני סיבה אחרת — אין מביא קרבן על שגגתו. ואף כאן, מי שאכל פחות מכזית לפי השיעורים של עכשיו, אם בעתיד ישתנו השיעורים ויהיה באכילתו כשיעור כזית של אז — אינו מחוייב קרבן, לפי שאדם זה יבוא להביא קרבן לא מפני שנודע לו מה שעשה, אלא שנודע לו שינוי את שיעורי התורה; אלא, כך יש לפרש:

כל השיעורין — האמורין נאולין, שינה הכתוב — לקמן מפרש ליה. וראיה לדבר — למה שאמרתי לפני שינה הכתוב במשמעו שינוי חכמים בשיעורין, יש ראייה מיום הכפורים שאף זו שינוי חכמים בשיעורין מפי שינה זו הכתוב במשמעו. אשר לא תענה — ולא כמי "אשר תאכל", מאי ראה — למה לו להביא ראיה, מ"י אולמא דהאי מהאי? מה פורש יום הכפורים נמשנה להדיעו שהטעם משום דשינה הכתוב הוה יומא משלף פירשו הסו? נעומאה נמי חזין דשינה הכתוב במשמעו, ושני חכמים בשיעורא. אי מהתם — מדשינה הכתוב נעומאה — הוה חמינא: אין שם שניי הכתוב דאורחיה הוה למיכתב "מכל האוכל אשר יאכל" כי היכי דכתיב גבי "משקם אשר ישמה" — קא משמע לן יום הכפורים, דהסא ודאי שינה הכתוב במשמעו ושני חכמים בשיעורין. אמור נמשח את שנינו נעומאה — נמי משום טעמא דשינה הכתוב הוה, האוכל אשר יאכל" כי היכי דכתיב גבי מחוסר שחיטה — כשאלו מוחך האוכל שטורג בו לכו אוכל מיקרי לענין טומאה, לכו הוה ולא חמו, דהא מהסרי שחיטה. אימא בן פקיעה — שגמלא בתוך דהסא ששחטה, דקיימא לן [חולין ג, ע"ג], שחיטת חמו מטהרת. טעון קריעה — דמן (שם): קריעה ומוילא את דמו. דבר יוכני — עוף גדול הוה, כדלמדין צמורות (מ"ג), שטענה צלמו ששים כמיס, וזטר טענה לא גרסין. אלא הייב רסין: ואימר כשינומא דציפורתא, רבי אבהו דידיה אמר וכו' — פירש במשמעו של מקרא שפירש אתר, שלא פירש זו רבי אלעזר רבי, ואין להשיב עליו. האוכל חלב בזמן הזה וכו' — מפרש לה ואיל, אי נימא דמחייבי קרבן אכזית קטן — והכי קאמר: האוכל פחות מכזית ממן הוה, יכתיב: כשיעור זה אכלתי, שמה יכתיב בית המקדש צימו, וימחש צית דין, ומתקשה הלכה ויאמר שחייב קרבן על כזית קטן. ולקמן פריך: אס כן ימטע בשיעורין

מנצי ליה, והתניא וכו' — כלומר: וי אפי צית דין ומתקשה הלכה מן מחייב האי דלכל קודם שנמתקשה הלכה? והא האידנא לכו שב מדיעיתו הוה, דאי נמי הוה ידע דלכל הוה — הוה אכל ליה, דהא שמתא קיס לן [מכרות ל"ט], דלא חיינה תורה אלא על כזית אגורי, שהוה כזית מיעו. אשר לא תעשינה — משמע שאלו ידע — לא עשה, אלא כשגגה עשה ואשם.

א אמר רבי אלעזר: דאמר קרא "מכל האכל אשר יאכל" — אוכל הבא מחמת אוכל, ואיזה זה — ביצת תרנגולת. ואימא גדי! — מחוסר שחיטה, ואימא בן פקיעה! — טעון קריעה. ואימא ביצת בר יוכני! — תפסת מרובה לא תפסת, תפסת מועט — תפסת. ואימא ביעתא דציפורתא, דזוטר טובא! רבי אבהו דידיה אמר: "מכל האכל אשר יאכל" — אוכל שאפתא אוכלו בבת אחת, ושיעור חכמים: אין בית הבליעה מחזיק יותר מביצת תרנגולת.

ב אמר רבי אלעזר: האוכל חלב בזמן הזה צריך שיכתוב לו שיעור, שפא יבא בית דין אחר וירבה בשיעורין. מאי ירבה בשיעורין? אי גימא דמחייבי קרבן אפזית קטן — והתניא: אי אשור לא תעשינה בשגגה ואשם, השב מדיעיתו — מביא קרבן על שגגתו, לא שב מדיעיתו — אין מביא קרבן על שגגתו. אלא,

עיונים
 שינוי חכמים בשיעורין כבר דנו המפרשים (ראה תה"כ) בלשון זו שממנה משמע שקביעת השיעורים נעשת על ידי חכמים, ולבארה הוא הו"פ סוגיית הגמרא להלן. יש מי שאומר, כי השיעורים עצמם (כזית, כביצה כו') הם הלכה למשה מסיני, אך לא נאמר בהלכה איהו שיעור יש ליחס לאיזו עבירה, וחכמים הם שקבעו דבר זה (רי"ע דורות).
 מאי ראה לדבר יש מי שמפרש כי לשון "ראיה לדבר" משמעה: שאין ההוכחה ברורה כל כך אלא שיש סיוע לשיטה זו, ולכן שואל מה פסול בראיה זו? וענה כי אין ההוכחה גמורה מדין יום הכיפורים שכל לשונו אחרת (שהרי לא נזכרה בו לשון אכילה כלל), מה שאין כן בטומאת אוכלים (ר' אליקים).
 בן פקיעה בהמה שנשחטה הרי כל מה שבתוכה הותר באכילה, ומשום כך, אם שחטו בהמה מטוברת ולאחר מכן פתחו את בטנה והוציאו ולד חי, גם אם ממשך לחיות זמן רב הרי הוא הקרי' "בן פקיעה" ונחשב כחטוט אנב אמר. ואינו טעון שחיטה וספת.
 טעון קריעה אם מדובר בבן פקיעה חי — מובן הדבר. אבל אם בן פקיעה מת הרי סוף סוף אי אפשר לאכול בעורו, וטעון קריעה והכשרה לאכילה (ר"ש וראה באהל משה).
 השב מדיעיתו ודוגמה לדבר: אדם שזדה עובר עבירה מסוימת במזיד, ועשה גם עבירה זו בשגגה הרי כשחזר בו אינו צריך להביא קרבן על שגגתו, כיון שבשעה שנודע

אורח ההלכה
כל השיעורים כזית כל איסורי מאכל שבחורה — שיעורים כזית בינוני, בין למלקות, בין לכרת, בין למיתה בדי שמים (לבד מאחרים שינה בהם הכתוב). (רמב"ם ספר קדושה הלכות מאכלות אסורות, פ"ד ה"א).
טומאת אוכלין כביצה מאכל נטמא בכל שהוא, אבל אינו מטמא דבר אחר עד שיהא בו כביצה (בלא קליפתו). כגמרא כאן ובמסכת עירובין (כ"ט). (רמב"ם ספר טהרה הלכות טומאת אוכלין פ"ד ה"א).

אלא דלא מחייבי קרבן עד דאיכא כוית גדול – והכי קאמר: האלכו כוית צינוי אל יכתוב מחייבני מטאת, אללא יכמוז: כוית צינוי אלכתי, שמה יצא בית דין ופטרתו מקרבן, ומנאל מנאל חולין לעוהי, הכי גרסינן: עונשין מיכתב כתיבי אלא הכי – שיעורי עונשין שטל דו הוה עונש – הלכה למשה מסיני, נחמה שיעור הוא עונש. יעבץ – הוא עמילאל נן קנו. כמה ישטה – מדינת הלל קפרי. הכי גרסינן: איכא בינייהו כמלא לוגמיו דהוק – גימט הלל צנין כדי שסלקנו לנד אמד ויהא כמלא לוגמיו דהוק, ולרבי אליעזר כמלא לוגמיו דהוק, אם כן – דלמא הלל מתיבב כבי שסלקנו ותי – הוה ליה צנין מדינתה, והוה לה מקולי בית שמאי, ולתיבתה במסכת עדיות גבי קולי בית שמאי, שכולן שניות טס.

מסורת הש"ס
 ז. עירובין ד,א. סוכה ה,ב. (בנינו לשון קצת). ירושלמי פאה פ"א ה"א. שם חגיגה פ"א ה"ב. ילק"ש בחוקותי תרפ"ב.
 ח. שבת קד,א. מגילה ב,ב. תמורה טו,א. ירושלמי מגילת פ"א ה"ב. תוי"כ בחוקותי פ"ג ג. ילק"ש יתעוד.
 ט. ירושלמי יומא פ"ח ה"ב.
 י. ירושלמי יומא פ"ח ה"ב. תוספתא יומא פ"ד ד. וראה שם פסחים פ"א י.
 יא. זבחים לה,ב. חולין ג,ב. קה,א. בבורות ל,ב. עירובין כ"ב. ירושלמי תוי"כ פ"ו ה"ב. שם יומא פ"ח ה"ב. שם כתובות פ"ח ה"א.

תוספות

עונשין מיכתב כתיבי – הכי גרס רש"י. אבל בספרים היה כתוב: שיעורין מיכתב כתיבי. פירושו: מדברי חז"ל. ארץ חטה ועושה"ה ואמר בפרק קמא דסוכה (ה,ב) כל הפסוק הזה לשיעורין נאמר. ומשני: שיעורין של עונשין והדין עמו דלא גרסינן ליה, ודא: דמאי משני שיעורין של עונשין דמכל מקום אכתב תיקשין לך: שיעורין של עונשין מיכתב כתיבי. ועוד: בכל דוכתא דפריך הכי בפרק קמא דסוכה (שם) ודעירובין (ד,א) מתייב כל מילתא דרבי חזקיה וכו' וכו'. אמאי לא משני הכא כדמשינה התם: קרא אסמכתא בעלמא. ועוד: לפרוך נמי: עונשין מיכתב כתיבי: אלא שמע מינה דהכי פריך: עונשין מיכתב כתיבי, אבל משיעורא לא פריך, דסמך אשוניא דשנינן התם.

הכי נמי כמלא לוגמיו – הא דאמר פרק "חלוין" (עירובין ע"ט,ב), המקדש, אם טעם מלא לוגמיו –

יצא, ואם לאו – לא יצא. אומר רבינו תם: דהתם נמי כמלא לוגמיו, וטעם הוה דביעין יתוב דעתא. דאי מלא לוגמיו ממש קאמר – אם כן הוה טפי מרביעית, כדמוכח הכא, כי מוקי לה כמלא לוגמיו – או פריך אם כן הוה ליה מקולי בית שמאי, אבל מעיקרא, דקאמר מלא לוגמיו – לא קשיא ליה – אם כן הכי בעינן כולי האי: והאמר בפרק "עירבי פסחים" (פסחים ק"ב), דארבע כוסות שיעורין ברביעית, וכוס של קידוש אחד מהם, ואם כן הכי נפיק ידי קידוש? כיון דבעי טעימה מלא לוגמיו: ועוד: אי סלקא דעתך מלא לוגמיו – אם כן הוה טפי מיתובי דעתא, דיתובי דעתא הוה כמלא לוגמיו, ואמאי שיערו בכל חד וחד בדידיה? בשלמא אי הוה כמלא לוגמיו – ניחא, כדמשני בסמוך: קים להו לרבנן דבבבאי מיתבא דעתא, כל העולם טובא עוג מלך הבשן פורתא.

ושיעורין חכמים זו ביצת תרנגולת – הקשה רבינו תם: דבפרק "חלוין" (עירובין פ,ב), אמרינן דשתי סעודות דכר דעירוב שמונה עשרה גרוגרות הויין, ובפרק "כיצד משתפתין" (שם פ"ב), תנן רבי שמעון אומר: שתי ידות לככר משלש לקב, והיינו שתי סעודות שהם חמש ביצים ושליש ביצה. שהכר הוא שמונה ביצים. וכרבי שמעון קיימא לן, דבכל דוכתא אמרינן כביצה לטמא טומאת אוכלין, ולרבי שמעון עולה השיעור לכביצה. אבל לשאר תנאי – אינו כן. ואכולהו תנאי קאי חצי חצי חציה לטמא טומאת אוכלין, כדמוכח סוגיא התם, וכשתחלק שמונה עשרה גרוגרות לחמש ביצים ושליש, דזהו שתי סעודות – תמצא לכל ביצה שלש גרוגרות ושליש שמינית של גרוגרה, דבחמש ביצים ושליש ביצה יש ששה עשר שלש ביצים, ועולה לכל שלש ביצה גרוגרת אחת ושמינית,

עיונים

בית דינו של יעבץ בספר דברי הימים נזכר יעבץ בן בני יהודה. (דברי הימים א' ב, ג, ד, ט) – וכן כתובים נראה שהיה מגדולי ישראל בדרור (יש מחזיק האומרים שהוא כינוי לעלתאל בן קנו) ונאמר שם "משפחות סופרים וישיבי יעבץ", שראה שהיה ראש לסופרים – החכמים שבדרור. **מלא לוגמיו ורביעית** ראה בתוספות. והר"ד סבור כי אף מלאו שני לוגמיו הוא פחות מרביעית. הן מדברי הגמרא והן על פי הרעיון, ולכן מפרש כי הקשיה של רב החשעיה אינה דווקא על שיתת שמואל, אלא לכל הדעות. שאפילו לפי משמעות הדברים הרי זה מקולי בית שמאי.

שייתכן ובעתיד לא מחייבי (יחייבן) בית הדין של אז קרבן עד דאיכא [ש"ש] באכילתו שיעור כוית גדול, יותר מהשיעור של ימינו ולכן צריך לרשום כמה אכל, שמה כשיבוא בעתיד לבית הדין, יחליטו הם שהשיעור שאכל היה פחות מכזית ואינו חייב קרבן. וחוזרים לענין הראשון: ולמאי דסליק אדעתיה מעיקרא [ולמה שעלה על דעתו מתחילה] לפרש שייתכן שבעתיד יהיו בתי הדין מחייבים קרבן על שיעור כוית קטן, הלא אין הלשון מדויקת כלל כי מאי [מה] הלשון "ירבה בשיעורין"? שהרי צריך היה לומר "מעט בשיעורין!" ומתרגמים: אפשר היה לפרשה: שמה ירבה בקרבנות מחמת הקטנת השיעורין, אינו מחייסם לשיעורין עצמם. אלא לקרבנות הבאים מהמתם. באותו נושא אמר ר' יוחנן: שיעורין ועונשין הלה למשה מסיני הם. ותוהים: עונשין של כל העבירות הלא מכתב כתיבי [כתובים בתורה במפורש] אלא הכי קאמר [כך אמר]: אמר ר' יוחנן: שיעורין של עונשין, כלומר: מהו שיעור העונש לגבי כל עבירה – זו היא הלכה למשה מסיני. ומעריבים: ללמד: נמי הכי [שנויה ברייתא גמ כן]: שיעורין של עונשין – הלה למשה מסיני. אחרים אומרים: שיעורין אלה בית דינו של יעבץ (עתיאל בן קנו) תיקנום. ומקשים: כיצד אפשר לומר כן? והכתיבי [והרי נאמר]: "אלה המצוות" (שם כו, ה), ללמד: שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה, אלא: אלה המצוות, לא פחות ולא יותר: אלא, יש לומר, כי לשיטה זו שכחום במשך הדורות, וחזרו ויסדום והודיעום לרבים בבית דינו של יעבץ.

ההשוקה מלא לוגמיו. אמר רב יהודה אמר שמואל: לא מלא לוגמיו ממש, אלא כל שאילו יסלקנו לצד אחד ויראה פמלא לוגמיו. – והא אגון הנין מלא לוגמיו! – אימא: פמלא לוגמיו. מיתבי: פמה ישתה ויהא תיבב? בית שמאי אומרים: רביעית, ובית הלל אומרים: מלא לוגמיו. רבי יהודה אומר משום רבי אליעזר: פמלא לוגמיו, רבי יהודה קן בתירא אומר: פדי גמיעה! – מי צדיפא ממתניתין, דאוקימנא פדי שיראה – הכי נמי – פדי שיראה. אי הכי היינו רבי אליעזר! – איכא בינייהו מלא לוגמיו דחוק. **בית שמאי ומחומרי בית הלל**: אמר ליה:

המשקה לצד אחד כפי ויראה שם כמלא לוגמיו – הרי הוא חייב עלי. ומקשים: והא אגון תנן [והרי אגונו שנינו במשנת] "מלא לוגמיו" בלשון רבים, משמע: שנים! ומשיבים: אימא [אמר]: כמלא לוגמיו, כלומר כשיעור הנראה מלא לוגמיו. מיתבי [מקשים] על כך מברייאת: כמה ישטה אדם ביום הכיפורים ויהא חייב? בית שמאי אומרים: רביעית, ובית הלל אומרים: מלא לוגמיו. ר' יהודה אומר משום ר' אליעזר: כמלא לוגמיו. ר' יהודה בן בתירא אומר: כדי גמיעה. והרי בברייאת זו אומרים בית הלל (שבודאי משנתנו כשיטתם, שהרי הלכה כמותם) שיעור שתייה ביום הכיפורים הוא מלא לוגמיו דווקא! על כך תוהים: מי צדיפא ממתניתין דאוקימנא [האם עדיפה הברייאת בגירסתה ממשנתנו, שהרי כבר העמדתה] "כדי שיראה" כמלא לוגמיו, הכי נמי [כך גם כן] נפרש את דברי הברייאת כי לא מלא לוגמיו ממש אלא כדי שיראה כמלא לוגמיו! ומסבירים: אין הקושי מלשון הברייאת, אלא אי הכי [אם כן] נפרש היינו [הרי זה] כשיטת ר' אליעזר האומר "כמלא לוגמיו"! ומתרגמים: אפשר לומר כי איכא בינייהו [יש ביניהם הבדל] במלא לוגמיו דחוק, שאינו ממש כשיעור זה, אלא פחות קצת. שלבית הלל צריך שיהיה כמלא לוגמיו בריח, ולר' אליעזר אפילו אם הוא כמלא לוגמיו בדוחק – הרי זה חייב. מתקין לה [משקה] על [כך] על הבנתנו זו רב הושעיא: אם כן שאתה מפרש שאין חצונה כמלא לוגמיו אלא לוגם אחד, הוה ליה [הרי זה] לפיכך מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל שהרי שיעור רביעית גדול ממלא לוגמיו, ואם כן מדוע אין מחלוקת זו מנויה בין שאר ההלכות שמונו במסכת עדיות שהם מקולי בית שמאי וחומרי בית הלל! אמר ליה [ל:]:

גרסות

דסליק אדעתיה בכתיבי:
 דסליק אדעתין.
 אלא הכי קאמר ר' יוחנן בכתיבי וכן הגרי"ב: אלא אימא.
 ומחומרי בית הלל בכתיבי:
 ומחומרי בית הלל ליתנייה התם גביניהו.

גרסות

במשנה שנינו כי השותה כיום הכיפורים מלא לוגמיו – חייב. אמר רב יהודה אמר שמואל: לא מלא לוגמיו ממש שימלא במשקה את שתי לחיו, אלא שיעור כל שאילו יסלקנו את

אורה

שיעור עונשים כל השיעורים שיש למאכלים אסורים (וכן שאר שיעורי תורה) הם הלכה למשה מסיני. כגמרא באן. (רמב"ם ספר קדושה שם ה"ב). **שיעור אסור שתייה ביום הכפורים** השותה ביום הכיפורים מלא לוגמיו – חייב. ומשערים בכל אדם לפי גודלו. ולא מלאו שני לוגמיו. אלא כדי שישלף המשקה לצד אחד ויראה כמלא לוגמיו. ובאדם בנינו שיעורו קצת פחות מרביעית. (ש"ע א"ח תרי"ב, ט).

מסורת הש"ס

- א. ירושלמי יומא פ"ח חיב (התוכ).
- ב. (תביתו) יומא ט,א, (שם סומנו מקבילות).

גדרות

אמר ליה אביי קים רבתי הגיה: אמר ליה אביי באכילה. דכל חד וחד בכתיב: דלכולי עלמא. ככותבת בכדי ורבתי: ככותבת ובערוך ובכתיב: ככותבת בכדי.

כי אתשיל [כאשר נשאלה] שאלה זו לא נשאלה דוקא באדם רגיל, ששיעור אחד מלוגמיו הוא קטן מרביעית, אלא אף בעוג מלך הבשן אתשיל [נשאלה] שאלה זו, דהו ליה בית שמאי לחומרא ושדברי בית שמאי שם הם להחמיר] שלוגם אחד של עוג מלך הבשן בוודאי גדול הרבה משיעור רביעית.

א. לגופה של ההלכה לענין שיעור שתייה מתקף לה [מקשה על כך] ר' זירא: מאי שנא [במה שונה] אכילה שכל חד וחד [אחד ואחד] יש לו שיעור שיה — בככותבת ומאי שנא [ובמה שונה] שתייה, שכל חד וחד [אחד ואחד] מתחייב בדידיה [בשיעור שלו], כלומר: בשיעור המיוחד לו, שהרי לכל אדם שיעור אחד למלא לוגמיו? אמר ליה [ר] אביי: קים להו לרבנן [מוחזק להם לחכמים] בשיעור ככותבת, דבהכי [שבכך] — מיתבא דעתיה [מתיישבת דעתו], בציר מהכי לא מיתבא [בפחות מכן אין מתיישבת דעתו], אולם בשתייה, בדידיה [בשיעור מלא לוגם שלו] — מיתבא דעתיה [מתיישבת דעתו], אבל בדכהייה לא מיתבא דעתיה [בשגל חבירו הקטן ממנו אין מתיישבת דעתו]. מתקף לה [מקשה עליה] ר' זירא באופן אחר: וכל העולם כולו מתיישבת דעתו ככותבת וגם עוג מלך הבשן ככותבת? ואם כן צריך להיות הברל גם בשיעור אכילה! אמר ליה [ר] אביי: קים להו לרבנן דבהכי מיתבא דעתיה, בציר מהכי לא מיתבא דעתיה [מוחזק להם לחכמים שבכך מתיישבת דעתו בפחות מכן לא מתיישבת דעתו], מיהו, כולי עלמא [וכל העולם], הרי זה ישוב דעת טובא [ר]א, ואילו לעוג מלך הבשן כרי זה ישוב הדעת פורתא [מעט], אבל מכל מקום יש בשיעור זה כדי ליישב את דעת כל אדם ולהפיג בכך [כך] ר' זירא עור: אם משום ישוב הדעת, אם אכל בשר שמן — דעתו מתיישבת עליו ככותבת, ואם אכל לולבי גפנים [ענפים צעירים של גפנים] שראויים לאכילה, גם בהם מתיישבת דעתו ככותבת? והרי רואי שאינם משביעים באותה מידה! אמר ליה [ר] אביי: קים להו לרבנן [מוחזק להם לחכמים] דבהכי [שבכך] — מיתבא דעתיה [מתיישבת דעתו], אבל בציר מהכי [בפחות מכן] — לא מיתבא דעתיה [מתיישבת דעתו]. מיהו [אולם] בכשר שמן יש בו ישוב הדעת — טובא [ר]א, ואילו בלולבי גפנים ישוב הדעת באכילתם — הוא פורתא [מעט]. מתקף לה [מקשה על כך] רבא: כוית בכדי אכילת פרס בשאר איסורי אכילה, שאם הוא אוכל שיעור כוית מדבר אסור בתוך כדי הזמן שאפשר לאכול בו חצי ככר לחם [פרסי], הרי כל מה שאכל מצטרף ליחידיה אחת ואם אכלו ביותר משיעור זמן זה, אינו מצטרף ופטור, ואילו ביום הכיפורים חייב האוכל כותבת שמרובה הרבה מכוית וגם היא בכדי אכילת פרס? ! והרי יש בכך קולא, שהרי מאחר וזו כמות גדולה, יש סבירות שלא יוכל לסיים את אכילתו בכדי שיעור של אכילת פרס ויצא איפוא שאין אכילתו מצטרפת וצריך הוא להיות פטור! אמר ליה [ר] אביי: קים להו לרבנן דבהכי [מוחזק להם לחכמים שבכך] באוכל תוך שהות זמן זו — מיתבא דעתיה [מתיישבת דעתו], אבל בטפי מהכי [באוכל ושהוה יותר מזה] — לא מיתבא דעתיה [אין דעתו מתיישבת בכך] ונשאר מעונה. מתקף לה [מקשה על כך] רבא: מצד אחד אומר אתה ככותבת בכדי אכילת פרס נחשב שיעור אכילה, ולענין אכילת אוכל טמא, שגופו נטמא על ידי אכילה זו ששיעורה הוא חצי פרס שהוא כמות של שני כביצים, שהיא כמות גדולה

כי איתשיל — צני מדשא, הך לעיל כמה ישמה והא חייב — לענין עוג מלך הבשן, כלומר: לענין אלס כעניקס איתשיל, והו לכו בית שמאי לתומא, דמחייבי נרעיעת. כוית בכדי אכילת פרס — קים לן [כדמות] (ג), כלל אוקן איסורין שיעורין נכיות, ששם שהה צין מחילת אכילת שיעור נגמר אכילתו יותר מנכדי אכילת פרס — אין מטכרפ עד שאלל כל השיעור נחוד כדי שהיית סעודה, והיא אכילת מלי ככר ששיעורו צו את העירוב, שהו מוון שמי סעודות, כדמנן: תליה לביט המנוגע, שהנה הכתוב שיהיו לטמא נגדים בשיעור אכילה. ככותבת בכדי אכילת פרס — נמניה: יוס הכפורים ששיעור אכילתו ככותבת אף הוה שיעור, צירוף אכילתו בכדי אכילת פרס, ואם שהה יותר מאלן אין מטכרפ ופטור? והא כיון דשיעורו גדול צני שהייה טפי לצירוף אכילתו, והשתא קולא דפטורי ליה, בטפי מהכי — אס שהה יותר מיכן — לא מיתבא דעתיה, ויוס הכפורים צייגוב דעתת תליא מילתא, דכתיב "אשר לא טעונה" (ויקרא כג). חצי פרס — ששיעורו לפסול את הגויה ללולב אולנין שמתאין מלי פרס — נפסל גופו מללכול נתרומה. ומלי פרס שיעור גדול הוה, כשמי צליס שנתוקם, כדלמיינן בעירובין (פגא), ואף גיה משוינן שהיית צירופו כנדי אכילת פרס ומו לא, כיון דשיעורא רבה הוה נמפי מהכי ללטרף.

כי איתשיל — צני מדשא, הך לעיל כמה ישמה והא חייב — לענין עוג מלך הבשן, כלומר: לענין אלס כעניקס איתשיל, והו לכו בית שמאי לתומא, דמחייבי נרעיעת. כוית בכדי אכילת פרס — קים לן [כדמות] (ג), כלל אוקן איסורין שיעורין נכיות, ששם שהה צין מחילת אכילת שיעור נגמר אכילתו יותר מנכדי אכילת פרס — אין מטכרפ עד שאלל כל השיעור נחוד כדי שהיית סעודה, והיא אכילת מלי ככר ששיעורו צו את העירוב, שהו מוון שמי סעודות, כדמנן: תליה לביט המנוגע, שהנה הכתוב שיהיו לטמא נגדים בשיעור אכילה. ככותבת בכדי אכילת פרס — נמניה: יוס הכפורים ששיעור אכילתו ככותבת אף הוה שיעור, צירוף אכילתו בכדי אכילת פרס, ואם שהה יותר מאלן אין מטכרפ ופטור? והא כיון דשיעורו גדול צני שהייה טפי לצירוף אכילתו, והשתא קולא דפטורי ליה, בטפי מהכי — אס שהה יותר מיכן — לא מיתבא דעתיה, ויוס הכפורים צייגוב דעתת תליא מילתא, דכתיב "אשר לא טעונה" (ויקרא כג). חצי פרס — ששיעורו לפסול את הגויה ללולב אולנין שמתאין מלי פרס — נפסל גופו מללכול נתרומה. ומלי פרס שיעור גדול הוה, כשמי צליס שנתוקם, כדלמיינן בעירובין (פגא), ואף גיה משוינן שהיית צירופו כנדי אכילת פרס ומו לא, כיון דשיעורא רבה הוה נמפי מהכי ללטרף.

כי איתשיל — צני מדשא, הך לעיל כמה ישמה והא חייב — לענין עוג מלך הבשן, כלומר: לענין אלס כעניקס איתשיל, והו לכו בית שמאי לתומא, דמחייבי נרעיעת. כוית בכדי אכילת פרס — קים לן [כדמות] (ג), כלל אוקן איסורין שיעורין נכיות, ששם שהה צין מחילת אכילת שיעור נגמר אכילתו יותר מנכדי אכילת פרס — אין מטכרפ עד שאלל כל השיעור נחוד כדי שהיית סעודה, והיא אכילת מלי ככר ששיעורו צו את העירוב, שהו מוון שמי סעודות, כדמנן: תליה לביט המנוגע, שהנה הכתוב שיהיו לטמא נגדים בשיעור אכילה. ככותבת בכדי אכילת פרס — נמניה: יוס הכפורים ששיעור אכילתו ככותבת אף הוה שיעור, צירוף אכילתו בכדי אכילת פרס, ואם שהה יותר מאלן אין מטכרפ ופטור? והא כיון דשיעורו גדול צני שהייה טפי לצירוף אכילתו, והשתא קולא דפטורי ליה, בטפי מהכי — אס שהה יותר מיכן — לא מיתבא דעתיה, ויוס הכפורים צייגוב דעתת תליא מילתא, דכתיב "אשר לא טעונה" (ויקרא כג). חצי פרס — ששיעורו לפסול את הגויה ללולב אולנין שמתאין מלי פרס — נפסל גופו מללכול נתרומה. ומלי פרס שיעור גדול הוה, כשמי צליס שנתוקם, כדלמיינן בעירובין (פגא), ואף גיה משוינן שהיית צירופו כנדי אכילת פרס ומו לא, כיון דשיעורא רבה הוה נמפי מהכי ללטרף.

תוספות

וגרורת גדולה מכזית, כדמוכח ברש פרק "המצניע" (שבת צא,א) כדפרשנינו לעיל. ואם יחזיק אמרין בכריתות פרק "אמרו לו" (יד,ג) גבי יש אוכל אכילה אחת, דאין בית הבליעה מחזיק יותר משני זיתים! ואומר רבינו יצחק: דנהי דקיימא לן כרבי שמעון בהא דכביצה לטמא טומאת אוכלין בשתי סעודות דעירוב לא קיימא לן כוותיה, אלא או כרבי מאיר או כרבי יהודה כדמוכח התם, דרב יוסף ורבא כרבי מאיר קיימי, ואינהו נמי מודו דכביצה לטמא טומאת אוכלין כרבי שמעון דחזיה לבית המנוגע וחזי חזיה לפסול גויה וחזי חזי אציה לטומאת אוכלים — לאו ארבי מאיר ורבי יהודה קאי אלא ארבי שמעון וארבי יוחנן קאי, שהזכירו שיעור הככר. תדע, דהא קתני התם בברייתא בגמרא כמה שיעור חצי פרס — שתי ביצים חסר קימעא, דברי רבי יהודה. שמע מינה דקאי בשיטתיה דרבי שמעון דקאמר חצי חזיה לפסול גויה בשתי ביצים. ורבינו תם תירץ בענין אחר, וזה לשונו: דגרוגרות בלא גרעינין קאמר הכא, ונמנעכות ונדרסות טפי ונרחים להשימן בבית הבליעה. וזיתים יש בהם גרעינין, וקשין הן ועגולין ואינן נדבקות בבית הבליעה, ולכך הוי שיעור שני זיתים קשין כשיעור שלש גרוגרות. ועוד: דרכין ונחולין לאכול. וכותבת הגסה עדיפא מכזית וגרוגרוי ובצירא מכביצה (וכו'), ולא נהירא לרבינו יצחק: דגרוגרות אין בהן גרעינין, שהם תאנים שדרסו. וההיא דכריתות (יד,א) נמי, דאין בית הבליעה מחזיק יותר משני זיתים — בבשר איירי, דלא שייך ביה גרעיני וקשה ועגולין.

קיינוים

מאי שנא אכילה והקשר בין שאלה זו למה שקדם לה. כי תחילה חשבונו שמלוא לוגמיו הוא שיעור קבוע וקבוע לפי מלאו לוגמיו של אדם בינוני, בין אכילת אדם גדול, בין לקטן. אולם כשאמרנו ששיעור זה משתנה — מדוע רק בשתייה ולא באכילה? (תהיב: שיה יצחק).

חצי פרס בכדי אכילת פרס

חצי פרס בכדי אכילת פרס — תימה לרבינו יצחק בר אשר: בפרק קמא דשבת (יד,א) מפרש טעמא דפסול גויה משום דזימנין דאכיל אוכלין טמאין, ושדי משקה דתרומה לפומיה ומטמא להו. ואם כן, בכביצה לפיסל גופיה, כיון דאית בהן שיעור לטמא טומאת אוכלין; ותירץ: כיון דגורר משום דילמא שדי משקה תרומה לפומיה, וקים להו לרבנן דבבציר מאכילת

חצי פרס בכדי אכילת פרס

חצי פרס בכדי אכילת פרס? ! אמר ליה [ר] אביי: קים להו לרבנן דבהכי [מוחזק להם לחכמים שבכך] באוכל תוך שהות זמן זו — מיתבא דעתיה [מתיישבת דעתו], אבל בטפי מהכי [באוכל ושהוה יותר מזה] — לא מיתבא דעתיה [אין דעתו מתיישבת בכך] ונשאר מעונה. מתקף לה [מקשה על כך] רבא: מצד אחד אומר אתה ככותבת בכדי אכילת פרס נחשב שיעור אכילה, ולענין אכילת אוכל טמא, שגופו נטמא על ידי אכילה זו ששיעורה הוא חצי פרס שהוא כמות של שני כביצים, שהיא כמות גדולה

הנח לטומאת גויה דלאו דאורייתא — ואקילו רבנן בה. ולא תטמאו בהם — גבי אכילה כתיב "אל משקלו את נפשותיכם" דהיינו אכילה "ולא מטמאו בהם" לא זו היא אהרת טומאה, שהרי אין ישראל מזהירין מלשמה, דכתיב "אמור אל הכהנים" וגו' (ויקרא כה) — כהנים מזהירין, ואין ישראל מזהירין, אלא אהרת אכילתן, וכתיב "ונטמתם גם" — משמע שעל ידי אכילתן טמאו. מכאן לטומאת גויה — על ידי אכילתן טמאין דאורייתא. מדרבנן — דקרא לוא לטומאה אהת, שאין לך דבר מטמא דרס על ידי אכילה אלא נבלת שוף טהור. אלא אסמכתא בעלמא — ועיקר קרא דרשין צריק "אמר להם הממונה" (לעיל לט, א): דרס מנמא עזמו מעט — מנמאין אוחו דרסה אומצא ומילחא — שעליה אכשורי אובלא — משקה הנא למתק את האוכל — אכולה הוא. אכילה גסה — שאכל ליל יום הכפורים על השבע, שהיה שבע מסעודה שהפסוק בה, וכל מה שאכל משפטיה — אכילה גסה הימה, ושלל הלכה. פרט למזיק — לזה שאינו מטמא מנמא שום ענין על ידי אכילה זו, אלא מזיק הוא את האוכלין ואת עזמו. דר שאכל תרומה — בשוגג, שחייבו הכהונ משלומי קרן וחומש — פטור חס אכילה על השבע. פרט למזיק — את הממונה.

תוספות

שתי ביצים אין אדם צמא לשתות. והוא בעצמו הקשה לדבריו: שותה משקה רביעייתו כדאיתא פרק "קדשי מובח" במסכת מעילה (י, א), הא משקה טמא אחרים במשהו, כדמוכח בפרק קמא דפסחים (יד, א) ובברכות פרק "אלו דברים" (ב, א); מיהו, לפירוש רבינו תם שפירש דמדאורייתא לא טמאו אלא ברביעית, ומדרבנן הוא דגור במשהו — ניחא, דלא רצו לגזור טמא במשקין דמטמו מדאורייתא. ורבינו תם פירש: דשתי גזירות הו, דמעיקרא גזר בשתי ביצים דנפסל גופיה מלאכול בתרומה, אבל מותר ליגע. וכן משמע לישנא דפסול גויה, ולא טעמא דמפרש פרק קמא דשבט (ד, א) וכל משום אחרנית, כמו דאמר, כיון דהאוכל אוכלין טמאין מותר לאכול בתרומה, אף על גב דנגעי בהדי בתוך הגוף, ואתי למימר מה לי דנגעי בגופו מה לי בחוץ, ואתי למישורי להגיע תרומה לאוכלים טמאין. ואם תאמר: אם כן בכביצה לנוזרו ויש לומר: משום דכי אכל כביצה אין נכנס למעיו כביצה, שאי אפשר שלא ישראל קצת בין השיניים והחניכיים, וכיון דאפיקתיה מכביצה — אוקמה אשתי ביצים. אבל משקין סגי ברביעית, שאינו נשארים בין החניכיים והשיניים. ורבינו יצחק הוסיף על דבריו, לפרש טעמא לשתי ביצים: כיון דאפיקתיה מכביצה — אוקמה אחצי שיעור פרס, סעודה דבית המנוגע, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, כדמשמע בפרק "כיצד משתתפין" (עירובין פג, א), וההיא גזירה דשתי ביצים גזירה קדמונית היתה, קודם שמונה עשר דבר טובא. תדע דהוה סלקא דעתך הכא דהיא דאורייתא, דפריך מ"וטמתם גם" — מיכן לפסול גויה מן התורה, ואי לא גזרו אלא בשמונה עשר דבר — במאי טעין? והא שמונה עשר דבר ידועים אן כן חסר להו בשמונה עשר דבר לדברי המקשה, ובשמונה עשר דבר גזרו בתרומה נפסל גופו.

מסורת הש"ס
 ג. תוי"כ שמיני פ"ב ג (ההלכה).
 ד. ברכות מא, ב. יומא יד, א. סוכה כח, ב. מ"ק ג, א. יבמות כא, א. כד, א. נח, ב. עב, א. קדושין עח, א. בי"מ פ"ב, סנהדרין פג, א. ע"ז לח, א. חולין יז, ב. סד, ב. נדה כה, א. כח, א. מ"ב, א.
 ה. חולין קכ, א. וראה ירושלמי מע"ש פ"ב ה"א. שם שבועות פ"ג ה"ב.
 ו. יבמות מ, א. ילקיש אמור תרמ"ז.
 ז. פסחים לג, ב. בי"מ צט, ב. מעילה יט, א.

גרסות

דלאו דאורייתא היא בכתיב ועוד: דלאו דאורייתא. מכאן שטומאת גויה מכלול לטומאת גויה.

מכאן אין להקשות, הנח לטומאת גויה (לטומאת הגוף מחמת אוכל טמא) דלאו דאורייתא היא (שאינה מן התורה) אלא מדברי סופרים, והם הקלו בה, שאם אינו אוכל הרבה כל כך בתוך זמן קזה — אינה נחשבת לאכילה הגורמת לטומאה. ומקשים: ומי (והאם) אמר רב פפא הכי [כך], שטומאת גויה מדברי סופרים? והכתיב (והרי נאמר): "אל תשקצו את נפשותיכם בכל שרץ השרוץ ולא תטמאו בהם ונטמתם גם" (ויקרא י"א, מג) ואמר רב פפא: מכאן ממה שנאמרה טומאה לגבי איסור אכילה למדנו שטומאת גויה מדאורייתא [מן התורה] היא. ומשיבים: לא היתה כוונת רב פפא שהדין הוא באמת מדין התורה, אלא דין זה אכן הוא מדרבנן [מדברי סופרים], וקרא (והכתוב) שהביא רק לראיה — אסמכתא בעלמא [נסמך בלבד] הוא.

ב שינוי במשנה שכל סוגי האוכלין שאדם אוכל, מצטרפין זה לזה לשיעור לענין אכילה ביום הכיפורים. אמר רב פפא: אכל אומצא ומילחא (בשר ומלח) שעליו אכילה לשיעור ככותבת. ואף על גב דלאו אכילה היא [ואף על פי שאכילת מלח לעצמה אינה אכילה], כיון דאכלי אינשי [כיון שאוכלים בני אדם] בשר ומלח יחד — הרי הם מצטרפין לכשיעור. וכן אמר ריש לקיש: ציר שעל גבי ירק מצטרף לירק, לשיעור ככותבת ביום הכפורים. ותוהים: פשיטא [פשוט, מובן הוא] ומדוע לא יצטרף, שהרי דבר אוכל הוא? ומשיבים: מהו דתימא [מהו שתאמר] משקה הוא ציר זה, ואין אוכל ומשקה מצטרפין, קא משמע לן [השמיע לנו]: כל אכשורי אוכלא [כל דבר הבא להכשיר את האוכל] לאכילה — אוכלא אוכלא [כאובל] הוא נחשב. אמר ריש לקיש: האוכל אכילה גסה, שהיא אכילה שאדם אוכל כשהוא שבע מאד ונפשו קצה במאכל וכופה עצמו ואוכל עוד, ביום הכפורים וכגון שאכל כדי שובעו ויותר בערב יום הכיפורים ומד להתחיל הצום אכל דבר באכילה גסה — הריהו פטור על אכילה זו. מאי טעמא [מה הטעם]? משום שלא נאמר ביום הכיפורים איסור אכילה, אלא "אשר לא תענה" (שם כג, כט) כתיב [נאמר]. משמע: פרט למזיק את עצמו, שאינו נהנה כלל מאכילתו. וכגון זה אמר ר' ירמיה אמר ריש לקיש: זר שאכל תרומה אכילה גסה — משלם את הקרן, כלומר מה שהדין ואינו משלם את החומש הנוסף שכל האוכל תרומה נתון כקנס לכהן. משום שנאמר באוכל את הקודש" (שם כב, יד), "יאכל" — פרט למי שאין זה נחשב לאוכל אלא למזיק את עצמו, והוא משלם אומנם קרן משום שהדין ממונו של לכהן, אולם קנס החומש שייך רק באוכל, ואכילה גסה אינה קרויה אכילה. ובדומה לזה אמר ר' ירמיה אמר ר' יוחנן: זר

לכל, ופושט איסורן, כדאיתא בפרק "אין מעמידין" (עבודה זרה לו, א), ועוד: אלא כן חסר להו בשמונה עשר דבר לדברי המקשה, ובשמונה עשר דבר גזרו בתרומה נפסל גופו.

אורה ההלכה

טומאת גויה גזר חכמים שאדם האוכל אוכלים טמאים או שותה משקים טמאים שיהא שני לטומאה עד שיטבל. (רמב"ם ספר טהרה הלכות שאר אבות הטומאות פ"ח ה"ד.)

אלו אוכלים מצטרפים כל האוכלים מצטרפים לשיעור ככותבת, אפילו מלח שעל הבשר וציר שעל הירק וכל שבא להכשיר את האוכל דינו כאוכל. אבל אוכלים ומשקים אין מצטרפים. כדברי רב פפא וריש לקיש. (ש"ע א"ח תרי"ב, ב.)

אכילה גסה ביום הכפורים אכל ביום הכיפורים אכילה גסה, כגון שלאחר שגמר סעודתו בערב יום הכיפורים ושבע עד שקץ במזון נוסף דחק ואכל עז — פטור על אכילה זו. כריש לקיש (אבל אם אכל דברים טעימים ומבושמים — חייב. רמ"א, ש"ע) שם סוף פ"ו.

זר שאכל תרומה אכילה גסה האוכל מן התרומה אכילה גסה — אינו משלם חומש אלא קרן בלבד, שנידון כמזיק תרומה ולא כאוכלה. וכן דין הכוסט שעורים, שאינו דרך אכילה. (רמב"ם ספר פרושים (חיים) וזעים הלכות תרומות פ"י ה"ח).

עיונים
טומאת הגויה מן הדין אין אוכל או משקה טמא מטמאים אדם, אלא רק שאוכל מטמא משקה אחר, וכן במשקה, אבל אין אוכל טמא יכול לטמא כלים או אדם. אבל חכמים גזרו שיהא האוכל הטמא נטמא בדרגת שני לטומאה. וכבר הסבירו שתקנה זו נעשתה כדי שלא יבוא אדם לאכול מאכל טמא ולשתות עמו משקה של תרומה. וקבעו חכמים שיעור אכילה לטומאה זו כחצי פרס, (וראה בתוס' ד"ה וחצי טעם הדבר), והפרס הוא מוציאת כבר לחם, ובשיעורה של כבר זו נחלקו תנאים במסכת עירובין. **ירק וציר ביום הכפורים** והדגש שדין זה הוא ביום הכיפורים, שעיקר השיקול הוא משום שיש בהם הרעת שבכך, אבל לענין איסורי אכילה אחרים דין הציר כדון משקה ואינו מצטרף (תה"ם).
אכילה גסה והעירו בתרי"ב כי שנגראה כמה דרגות באכילה גסה, שיש אכילה גסה שאוכל אדם ששבע ואינו זקוק עוד לאכילה, ויש אכילה גסה שאכל כל כך עד שקץ במה שאוכל (וראה נמוקי חיים).
פרט למזיק ויש מפרשים: שאדם כזה אינו קרוי אוכל אלא קרוי מזיק עצמו. ולא בו דיבר הכתוב (מאירי).